

Ősz Szabó János két szociográfiai írása

Az utolsó kenyér

Hajnali négy órát kukorékoltak a kakasok. Duda István ásítózva mászott le rongyos vackáról. Meggyújtotta a füstös üvegű lámpát, melynek gyér világánál őt sápadt arcú, maszatos gyermeket lehetett látni. Mind az öt egy sorban feküdt a priccsen. Duda lassan magára szedte rongyait. Felesége szakadozott fejkendőjébe beletett egy félkilónyi kenyeret meg két fej vöröshagymát.

— Pista, mész mán? — kérdezi a felesége.

— Megyek. — Azzal a hóna alá fogta a kenyeret és megindult. Kinyitotta az ajtót, még egyszer visszanezett. Mondani akart valamit, de a szó torkán akadtt. Meglátta az öt sovány gyereket, felesége kócos fejét és a rozoga asztalon az utolsó kenyeret. Megfordult és csak annyit mondott: — Isten áldja.

— Isten áldjon meg — hallotta felesége vékony hangját.

Kint hideg márciusi szél sivitott. Összébhúzta magán rongyos kabátját. Elindult a város felé. Kint lakott a várostól egy dűlőnyire, hús vagy huszonöt munkatársával együtt, akiket kilökött ide a szegénység. Itt kaptak portát, építettek rá egyszobás viskót, esetleg egy konyhát is mellé. De Dudának csak egyszobás lakása volt és abban laktak heten. Most az is eszébe jutott, hogy csak egy szobája van és az asztalon csak egy kenyere, az utolsó . . . Utolsó kenyere a nyári keresetből. És abból is elhozott egy félkilónyit, de csak félkilónyit, hogy elég legyen hetüknek szombatig. Igen, hétfőtől szombatig.

Most elmegy az urasághoz dolgozni. Ott már kezdődik a munka. Mindegy, ha nyolc vagy tíz dinárt fizetnek is, de most dolgozni kell. Mert ha az írnok úr azt mondja, hogy csak két dinárt ad, akkor is elmegy. Lassan a hídfőhöz ért. Még sötét volt, de már álltak ott vagy százan és még mindig jöttek. Az emberek közé furakodott. Így nem érte úgy a szél sem. Meg akarta hallgatni miről beszélgetnek. Megtudta, hogy tíz és tizenkét dinárt fizet az uraság, de legtöbbször csak tízet és van akinek csak kilencet. Voltak ott tizenkét-tizenhároméves gyerekek is. Azt mondták, hogy nekik csak öt-hat dinár a napszámuk. Egy ember mérgeledött, hogy ő sokkal több ganét széthordott, mint egy másik, és csak tíz dinárt kapott, amaz meg tizenkettőt.

Egyszer csak elkiáltotta valaki magát: Jön az írnok úr! Tényleg jött. Bőrkabátban és finom gyapjúkesztyű a kezén. Duda önkéntelenül végignézett magán és az írnok úron. Az ő kabátjáról lógott a rongy, dereka egy kötélrúddal volt összeszorítva. Már a gombok sem akartak megúlni rajta. Úgy nézett ki, mint egy hazátlan csavargó.

Mindenki furakodni kezdett előre, mert hátha nem kell az a sok munkás. Egy, aki ott állt legelől már tíz lépésről levette a kalapját és nagy jóreggelt köszönt az írnok úrnak.

— Nézd a, de siet a csősz úr köszönni — mondta valaki a háta mögött.

Tehát az a csősz. Ismerte már az ilyeneket, mert csőszök csak durva emberek szoktak lenni. Ilyeneket az uraság kiválogat, hogy hajtsák a munkásokat, mint a kutyákat egész

nap. Kiabálnak és szidják őket, de ha az úr jön arrafelé, akkor hétrét görnyednek és úgy hízelegnek neki.

Most az írnök úr kiabálni kezd, hogy: — Hátra, hátra! — és elkezdte lökdösni az embereket.

— Csak az jöjjön, aki a múlt héten is volt! — kiabált az írnök úr: — Egy, kettő, három.

— Te nem voltál, nem kellesz — dühösködött —, mondtam, hogy csak az jöjjön, aki a múlt héten is volt.

Duda gondolkozott, odamenjen-e, vagy se. Egy pillanatra meghátrált, hátha megismeri az írnök, de aztán szeme előtt megjelent az öt gyerek és az a kenyér. Muszáj, csikorgatta fogát, mintha valami nehezét emelne. Ő is odafurakodott a sorba.

Az írnök meg csak tovább számolt: — Ötvenöt, ötvenhat, ötvenhét . . . Te a múlt héten nem voltál — ordított Dudára.

— De voltam — hazudta Duda és úgy reszketett, mint a kocsonya.

— Nem voltál, hazudsz — kiabált rá a csősz is.

— Még hazudni mersz, te disznó! — bömbölte az írnök. — Különben még úgy se kellesz!

Duda megrémült, majd hogy térdre nem esett és könyörgött: — Írnök úr legyen szíves fölvenni, öt gyerekem éhezik.

— Menj innen, nem érek rá. Mondtam, hogy nem kellesz. Most csak azokat veszem föl, akik a nyáron is itt szoktak dolgozni. Mi közöm a gyerekeidhez.

Duda elődalgott. Tudta, hogy semmi se használ. Mi közöm a gyerekeidhez — zúgott a fejében. Igen, az írnök úrnak nincs öt gyereke, az írnök úr még nem látott öt sápadt arcú vézna gyereket éhezni . . .

Nagy csapat ember indult meg hazafelé, a nyirkos penészszagú viskóba. Akik nem voltak a nyáron az uraságnál tizenöt dinárért dolgozni.

Most mi lesz? — jutott eszébe Dudának. Otthon csak egy kenyér van és ha az is elfogy . . . Nem mert tovább erre gondolni. Vagy van más is, aki most szegte meg az utolsó kenyeret, vagy tán meg is ette?

És lehorgasztott fejfelé megindult hazafelé, erősen szorítva hóna alatt a félkilónyi kenyeret és a két fej vöröshagymát.

HÍD, 1939. április.

Ősz Szabó János

Portát akarunk

— Gyüa, te — kiabált s a kezével hadonászott a sáros ember. Az ostora nagyokat csattant, a lovak gőzölögve feszültek a hámnak, csak azért, hogy tíz lépéssel odébb nagyot szusszanva megálljanak. Az oldalbordájuk zöttyenve ugrált le és föl. Orrlikaik akkorára tágultak, mint a kocsis sáros ökle.

— Gyüa, te! — ordította el magát újra a kocsis. Ostorával végigszántotta a lovak hátát. A lovak nekidültek, a kocsis megmozdult, s agyig ült bele a sárba.

— No, az istennyi csapjon ebbe a pempőbe! Ide se gyüvök be többet! — mérgelődött a kocsis nagy tenyerével a sarat majzolva le az arcáról. Sáros, elnyútt ruhájú emberek álltak körül a kocsis s hümmögtek, bólongattak.

— Ide nem lehet több téglát behozni, — vakaródzott Kis Jóska. Lerakodtak és ő aztán talicskával tolta oda a házhoz. Háromszáz téglát kapott a várostól, meg háromszázat a Közművelődési Egyesülettől, és egy kőművest. Oszlopokat raknak a ház alá, az talán majd megtartja, ha megtarthatja.

Latyak meg víz áll mindenfelé. A szobában is víz van. Az ágy lába, ahogy mozognak rajta, belesüpped a földbe. A szoba sarkában Kis Jóska egy gödröt ásott, oda folyik össze a víz, onnan aztán kihordják vödörrel. Hároméves fiacskája van Kis Jóskának. Csupa maszat. Már nem akar az ágyon maradni, mozogni szeretne, szaladgálni le-föl a szobában vagy az udvaron, de a lába beleragad a sárba, orra bukik, kis kezével szétcsapja a sarat. Néha sívalkodik, néha meg szóltanul fölkel, kezéről a kabátra dörgöli a sarat, kis bocskorában tovább pancsog.

Az anyja, ha ezt látja, ráver, hogy miért nem marad nyugton az ágyon, még ő is csak több dolgot ad ebben a kétségbeesítő helyzetben. Sokat mérgeleldik Kis Jósáné. Lehúzza a sárbamerült lábbeliket és a gyereket az ágyra hajítja.

Kisné is még téglát hordani. Tízet tesz egy zsákba s a hátára veszi, kicsit tör, de hát muszáj hordani.

Bacsó, a szomszédjuk, áll neki törleszkedve az udvaron. Káromkodik.

— Ledől ez a fal, hiába támasztottuk meg! — Idegesen toporog, a sár latyakká válik a bocskora alatt. — Ki köllene pakolni! — Tétovázik, hümmög, hüvelykujjával a falat tapogatja. Hiába, sárrá vált és már reped is.

Bacsóné jött ki meztláb.

— Mit nézöl? Tán lesed, hogy mikor dől a fejedre? Mért nem gyússz pakolni? Gyere majd elpakolunk a sógorékhoz!

Egy asztalt vett a fejére és megindult vele a térdig érő pocsolójában.

— Megfázik kee, Borcsa néni! Februárban, meztláb! — kiabált neki az átalsó szomszéd. Bacsóné kiköpött.

— Ha megfázok, hát megfázok! Nem az urak gondja. A bélelt cipősök biztosan nem fáznak. Én meg már úgys megfáztam. Még egy kis fázás, se ide, se oda. Papucsban nem lehet a térdig érő sárban menni. Más meg nincs.

Dörmögve csapta a sarat.

Bacsó nem kapott téglát. Van más is, aki nem kapott. Sokan nem kaptak. Van, aki két-háromszázat kapott. Ezeknek csak oszlopokat raknak alá, de mit ér az? A Jováké az oszlopkról is ledől már. A tőbi is ledől, ha nem rakják egészen körül, de nem adnak elég téglát. A Nyári Tecának, annak a vacaknak, annak a mindenki rongyának adtak ezer-hatszázat, hogy körülrakhassa. Még kőművest is adtak neki több napra. Más embernek egy napra adnak, aztán kínlódjon, rakja tovább maga, ahogy tudja. Biztosan megállt a mérnöknek. Bacsó kiköpött. Az ilyeneknek van téglá. No, meg a Kőrösinek adtak leg-többet: négyezret. Annak meg valami rokona van a háznéző bizottságban. Ha van protekció, akkor van téglá, — dörmögött Bacsó magában. Egy zsák krumplival csuszkált föl az országútra, vitte az öccséhez. Az öccsék ott laknak az országút mellett. Az ő házuk is vizes, de bírja még valahogy. A szoba ott is sáros.

A sár már mindütt itt van. A sár, ami ráakódik a ruhára, az emberekre s az idegekre megy. Nyúlósan körülveszi a düledező házakat, bemászik a szobákba, egyberagasztja az emberi lépteket, összefonja az utakat, ingoványossá teszi a talajt, ingadozóvá teszi az embereket . . . Minek a téglá, már nem segít. Most dől le a másik utcában Kocsis János háza, az alá pedig ezer téglát raktak. Nem lehet megállítani a falakat, belesüppednek a sárba. Máshová kellene építeni a házakat, magasabb talajra, ahová nem jön föl a talajvíz, ahol nem lesznek derékig vizesek a falak, ahol nem süpped bele az ágy lába a szoba földjébe.

Porta köllene, ott az országúton túl, ott jó lenne. Ha kérnék, követelnék, tán meg is kapnák — mondja Berta Pali, csak ha egységesen, összefogva néznék utána mindannyian. Igen, azt kellene megszervezni, bólongat még Kis Jóska is. A fejek összéb hajolnak. A szürke égből esőcseppek hulldogálnak. Szomorú nóta taktusát verik a düledező házak tetején.

Bacsó szeme az égbe mered. Még az isten is ver bennünket. Vagy tudja, hogy csak akkor tanulunk, ha vernek bennünket. Akkor nyílik csak ki a szemünk, ha már szurkálják. — Bacsó arca pirosra dagadt az indulattól. — Még tán az isten is azt akarja, hogy ide, ahun a régi összedül, újat ne építsünk . . . Új portát akarunk, magasabb talajon és szárazat! . . .

Téglahordó talicskák állapodnak meg a járdán, szemek merednek össze, emberek totyognak a latyakban, melyben lassan tovaúszott a szó: portát akarunk . . .

Világkép, 1941. március.

Ősz Szabó János
földmunkás